

Onze stipendiaten in Bayreuth 2015

Ook afgelopen zomer bezochten drie stipendiaten namens het Wagnergenootschap Nederland de Bayreuther Festspiele. Het programma omvatte drie voorstellingen te weten *Tristan und Isolde*, *Lohengrin* en *Siegfried*. Daarnaast de gebruikelijke rondleiding door het Festspielhaus, inleidingen op de voorstellingen en de stipendiatenavond. Hieronder doen zij verslag van hun bevindingen.

De authenticiteit en emotie van Bayreuth door Charlotte Janssen

Wagner schreef ooit eens in een brief: 'De in mijn leven onvervulde, heftige behoefte aan liefde die ik voel, stop ik in mijn muziek.' Dat hebben we kunnen horen op de afgelopen editie van de Festspiele in Bayreuth! Ik sta elke keer weer versteld van de manier waarop Wagner het hele palet van de menselijke gevoelens en emoties weerspiegelt in zijn muziek.

De manier waarop regisseurs op het befaamde Bayreuth toneel uiting geven aan Wagners palet is in de afgelopen decennia sterk veranderd. Voor de onoplettende kijker lijkt het wel alsof tegenwoordig the sky the limit is en regisseurs van gekkigheid niet weten wat ze met hun artistieke vrijbrief aan moeten. In *Siegfried*, uit Castorfs versie van de *Ring*, wordt het verhaal naar deze tijd gehaald en bekritiseer je als publiek de gekapitaliseerde wereld. Het toneelbeeld: Mount Rushmore met de gezichten van Marx, Lenin, Stalin en Mao, 4 krokodillen (het schijnen er elk jaar meer te worden!), een glinsterend paradijvogel-kostuum van 30 kilo en de, altijd onmisbare, portie (orale) seks. Ik was blij dat we diezelfde middag, in een van de geweldige lezingen, al voorbereid waren op dit alles. Als 'niet ingelezen bezoeker' had je er waarschijnlijk niet veel van begrepen. Zoveel kermis dat je door de bomen haast het bos niet meer ziet en er, voor mijn gevoel, te weinig aandacht overblijft voor het verhaal zelf en de muziek.

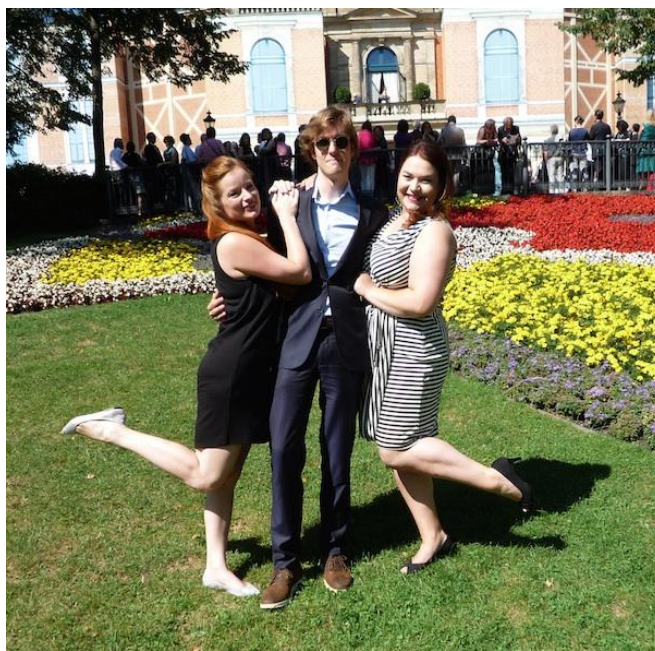
Opmerkelijk was wel dat, overigens in alle drie de voorstellingen die we gezien hebben, het spel van de zangers vrij statisch was waardoor, in mijn idee, de regie net niet afgemaakt werd. Wij hebben ons, tijdens ons geweldige bezoek aan Bayreuth, soms afgevraagd of dit nou is wat Wagner voor ogen had.

Van de emotionele authenticiteit in regie was meer sprake in de nieuwe productie van *Tristan und Isolde* van Katharina Wagner. Alles speelde zich af in verschillende delen van een gevangenis, zoals in de eerste akte gebaseerd op de Carceri van Giovanni Battista Piranesi en de veranderende trappenhuisen uit Harry Potters kasteel Zweinstein. De karakters leken alsmaar opgesloten in hun eigen hoofd en emoties. Deze inscenering was ingetogen en zeer meeslepend. We hadden van tevoren veel kritiek gelezen en gehoord op de Isolde, Evelyn Herlitzius, maar wat een stem! Hoewel ik Isolde liever wat liefdevoller had gehoord zette ze de partij enorm krachtig neer.

Lohengrin, de omstreden regie met de ratten van Neuenfels, was ook niet alledaags maar toch zeer toegankelijk en indrukwekkend. Vooral Petra Lang als Ortrud maakte op mij veel indruk.

Een belevenis was ook ons bezoek aan Villa Wahnfried en het gerenoveerde museum. Hier kom je op een speciale manier nader tot Wagner en zijn muziek door indrukwekkende tentoonstellingen, in ons geval, een momentje alleen met de originele vleugel van Wagner waar we even op mochten spelen en een prachtig multimedia boek met beelden en opnamen waardoor je de muziek en partituur in een nieuw licht gaat zien. Heel emotioneel, zo zult u kunnen zien wanneer de documentaire die over onze 'Wagner pelgrimage' gemaakt is op televisie zal komen.

Alles bij elkaar was het een ervaring die ik voor geen goud had willen missen. Ik ben erg dankbaar voor de hartelijkheid waarmee we zijn ontvangen en het feit dat ik zulke geweldige zangers en dirigenten heb mogen beluisteren. De manier waarop ik Wagners muziek beleef zal vanaf nu een gouden randje hebben.

Vlnr Anna, Yourai en Charlotte

Een Wagneriaanse Bedevaart

door Yourai Mol

Een Wagneriaanse bedevaart, zo schatte de filmploeg van de IKON onze reis naar Bayreuth in. De InterKerkelijke Omroep Nederland is bezig met een reportage over het concept 'bedevaart' in de huidige tijd en vond het interessant om onze reis naar Bayreuth te filmen. Deze interesse laat zien wat een bijzondere plaats 'Bayreuth' inneemt voor de Wagneriaan. Het is een muzikaal Walhalla waarvan je misschien wel kunt zeggen dat je er tenminste één keer *moet* zijn geweest. Daarnaast geeft de term 'bedevaart' ook aan hoe vreemd dit over kan komen op de buitenwereld. Voor de niet-Wagnerianen is het moeilijk te begrijpen hoe bijzonder het is om het Festspielhaus en Haus Wahnfried te bezoeken.

Een beetje vreemd kijkt de filmploeg dus ook wel, als we vol verwondering een privé-bezoek mogen brengen aan Haus Wahnfried, en bij uitzondering even op de piano mogen spelen die Steinway in 1876 aan Wagner cadeau deed. Een bijzondere ervaring om zijn piano te mogen aanraken, zijn boeken te zien, het portret van Schopenhauer dat hij aan de muur hing. Wahnfried is recentelijk geopend na een lange verbouwing, en deze is zeer goed geslaagd. Het huis loopt over in een museum d.m.v. een ondergrondse gang, waar tal van leuke Festspiel-parafernalia te zien zijn. Het hoogtepunt: een audiovisuele installatie waarbij je de partituur van verschillende opera's kan meelezen terwijl de muziek om je heen klinkt, vergezeld van informatie over Leitmotiven en orkestratie. Erg mooi gedaan. Twee dagen na de TV-opname ga ik zelf nog even terug om een middagje in het museum rond te lopen.

Wat de IKON natuurlijk het liefst mee wil maken is ons bezoek aan het Festspielhaus. Ironisch genoeg is dat nagenoeg het enige dat ze niet mogen: geen camera's in de zaal of zelfs maar in de gangen. Dat geeft ons wel de rust om de voorstellingen volledig te beleven. Dit jaar twee hernemingen, *Lohengrin* en *Siegfried*, en één premiere, *Tristan und Isolde*. De *Siegfried* is berucht om zijn nogal

zonderlinge regie, maar een inleiding 's ochtends schept wel wat licht op de zaak. Noodzakelijk, want de 2e en 3e aktes spelen zich af op het Berlijnse Alexanderplatz waarbij de Waldvogel wordt verbeeld door een can-can-danseres die de jonge held verleidt tot een snelle vrijpartij. En dan moet hij het vrezen nog leren! Afgezien van enkele zonderlinge details (de can-can-danseres wordt op het einde opgegeten door een mechanische krokodil) is de *Siegfried* een ongelooflijke ervaring. In de hitte van de galerie achterin de zaal is de aandacht soms lastig erbij te houden, maar de muzikale kwaliteit van het Festspielhaus komt nog steeds door. Wat een akoestiek! Wat een orkest! Stefan Vinke doet het werkelijk geweldig als *Siegfried*, en Catherine Foster zingt haar Brünnhilde nog beter dan vorig jaar in Amsterdam. Deze lof kan worden doorgetrokken naar de volledige bezetting. Het ontwaken van Brünnhilde in akte drie is altijd een bijzonder muzikaal en emotioneel moment, en dat is het hier nog meer. Ondanks de hitte is aan kippenvel en ontroering niet te ontkomen. Overweldigd hierdoor begin ik zelfs van de regie te houden, die interessante aanknopingspunten biedt voor een nieuwe *Siegfried*-interpretatie.

Mijn favoriete Bayreuth-ervaring? Na een week van zoveel hoogtenpunten en zoveel Wagner is dat een lastige keuze, maar vooruit. Twee dagen na het officiële programma ga ik langs bij een van de vele Wagner-concerten die de randprogrammering van de Festspiele vormen. Een klein optreden van vier jonge zangers met fragmenten uit de opera's, in een piepklein betonnen zaaltje in de 'Walküre-porceleinfabriek', 100 meter bij het Festspielhaus vandaan. Het optreden blinkt uit in charmant amateurisme. In de pauze sta ik buiten naar het Walküre-porcelein te kijken, als door de lucht opeens trompetgeschal klinkt: het Rijngoud-thema. Vanaf het balkon van het Festspielhaus wordt aangekondigd dat de *Rheingold* daar aanstonds zal beginnen. Meer in Wagner gedompeld dan dat lijkt mij niet mogelijk. Dit maakt een 'bedevaart' naar Bayreuth zoveel meer dan alleen het bezoeken van een aantal voorstellingen: het is een warm bad voor wie méér Wagner wil. Helaas voor de IKON was de cameraploeg toen alweer naar Nederland vertrokken.

Bayreuth 2015: Een poging tot verbalisatie

door Anna Traub

Een poging. Want hoe zou ik deze week in woorden kunnen vatten? Wie kan een gevoel onder woorden brengen? Een dichter misschien, een filosoof. Maar ik? Het blijft bij een poging, een grote uitdaging. Ik had de grote eer dit jaar als stipendiaat naar Bayreuth te mogen reizen. Een volle week met een uitgebreid programma, centraal daarin drie voorstellingen in het Festspielhaus.

Lohengrin, de eerste. Een opera die mij wellicht meer dan alle anderen aan het hart gaat en waarover ik hier een klein verslag mag schrijven. Maar hoe?

„Ich kann den Geist der Musik nicht anders fassen als in Liebe... Nur wer das Bedürfnis der Liebe fühlt, erkennt dasselbe Bedürfnis in anderen... So empöre ich mich aus Liebe, nicht aus Neid und Ärger; und so ward ich daher Künstler, nicht kritischer Literat.“ – Richard Wagner, Eine Mitteilung an meine Freunde.

Ik ben geen criticus maar ook ik kan mij storen aan uitvoeringen. Toch zoek ik altijd naar het goede.

En om daarmee te beginnen: wat hoorden wij die avond waren fantastische zangers! Bovenaan, voor mij persoonlijk, Petra Lang als Ortrud: een natuurgeweld. Ik kwam maar niet bij, zo zeer was ik onder de indruk. Het was zeer jammer dat wij voor deze voorstelling geen inleiding konden bijwonen – die had zeker geholpen om de regie beter te begrijpen. Wij stipendiaten stonden dan ook in de eerste pauze een beetje radeloos bij elkaar en Leo Cornelissen kon ons pas uitleggen waar het volgens de regisseur Hans Neuenfels om ging: een laboratoriumtest, om goed en kwaad.

Ook al weet ik nu dat deze productie ('Ratten-Lohengrin') inmiddels 'Kult-status' heeft bereikt, ik kon er (ook na dat ik wist hoe ik het moest interpreteren) niet aan wennen: Ik bleef de encenering nogal storend en onhelder vinden. Zeer in tegenstelling tot de twee andere uitvoeringen, die ik ondanks alle kritiek en slechte recensies zeer vermakelijk (*Siegfried*) en ontroerend (*Tristan*) vond.

Waar ik mij persoonlijk aan heb gestoord waren de over kritische toeschouwers. Ik kon niet begrijpen, waarom mensen bij de buitengewoon hoge kwaliteit, die zij (wij!) te zien en te horen kregen, alleen maar bleven klagen, kritiseren (op het niveau van 'de opname thuis vind ik veel mooier...!') en zelfs boe riepen. Wie geen kritiek uit, heeft duidelijk geen verstand van zaken, zo leek het. Smaken verschillen, maar oeverloos (ver-) oordelen in plaats van genieten? Ik mis, niet alleen in Bayreuth, te vaak het respect voor de kunstenaars. Wat iedereen bevalt is in mijn ogen zelden echte kunst. Kunst polariseert, kunst provoceert. Kunst scheidt, zoekt, gaat over grenzen en verlegt deze, kunst ontroert, kunst verstoort. Ook opera, ook zang. Als wij kunstenaars niet meer authentiek zijn en alleen maar willen behagen, raken wij dan niet ons bestaansrecht kwijt? Gedachten van een kleine zangeres, maar ik blijf het moeilijk vinden.

Om weer terug te komen op mijn Wagner-week: ik heb er zo van genoten! Woorden schieten te kort. Het misschien grootste moment voor mij persoonlijk was in de Villa Wahnfried: Ik mocht mijn vingers op de toetsen van Wagners vleugel zetten. Mijn handen trilden uren later nog! Pas toen de camera's uit waren, durfde ik een beetje Beethoven te spelen: ik zal het nooit meer vergeten.

Iedere dag draaide om opera. Opstaan, naar een inleiding / een ontvangst / het Wagnermuseum, eten, omkleden en op naar het Festspielhaus. Iedere pauze duurt een uur; een weldaad voor publiek en musici (zeker bij temperaturen ver boven de 30 graden!). Wat een klank-belevenis, en hoe intens waren de uitvoeringen niet. Waar iedereen over praat, dat onbeschrijfbaar gevoel, deze bijzondere akoestiek! En daar zaten wij dan, midden in het Festspielhaus. Het voelde

alsof ik deel van de geschiedenis werd. Ik huiver nóg, als ik er aan denk...

Ook het publiek heeft een eigen Bühne en soms was het moeilijk in te schatten of het om de opera of om de garderobe van de toeschouwers ging. Hoe dan ook, een spektakel voor iedereen, zowel binnen als buiten! Ik persoonlijk dacht al lang betoverd te zijn door Wagners muziek. Maar na deze week ben ik voorgoed

verkocht. Dit besef kwam pas achteraf in zijn geheel – misschien, omdat de week door de dubbele belasting met TV opnames en weinig momenten voor ons zelf voor mij uiteindelijk toch te druk was. Maar na een lange reis naar huis zat ik met tranen in de ogen: ik miste Bayreuth, ik wilde terug. En nog diezelfde avond heb ik mij op de wachtlijst ingeschreven en droom ervan er ooit nog een keer naar toe te kunnen gaan. Met heel mijn hart dank ik u voor deze eenmalige, grote ervaring. Onvergetelijke indrukken, die ik voor altijd zal koesteren.

IKON

In de reeks 'De pelgrim' zond IKON op 20 december 2015 de aflevering getiteld 'Weg van Wagner' uit. Hierin worden onze drie stipendiaten van jaargang 2015 en voorzitter Leo Cornelissen gevolgd gedurende hun verblijf in Bayreuth. Het programma is terug te zien door navolgende link aan te klikken:
http://www.npo.nl/de-pelgrim/20-12-2015/VPWON_1244944